

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend...

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GERFORMDE LEVEN

KERKELIJK LEVEN / R. Luiten

In dit nummer:

KERKELIJK LEVEN 453

B. Luiten

Was Paulus een
deeltijd-apostel?

MEDITATIEF 458

C. de Putter

Het wordt dringen

WANDELEN MET GOD 459

C.J. de Ruijter

God (leren) kennen

ACHTERGRONDEN 461

C. Trimp

'De waarheid doen'

OPVOEDING EN
ONDERWIJS 465

K.J. v.d. Sloot-te Velde

Pubertijd, mooie tijd? 2

WOORD/
WEERWOORD 467

M.J. Verkerk

Geloof, werkelijkheid
en cultuur

en verder...

Nieuw uitgekomen

Meegelezen

WAS PAULUS EEN DEELTIJD-APOSTEL?

De discussie is interessant.

Kan een predikant worden beroepen op deeltijd-basis, zodat hij slechts voor een gedeelte van zijn tijd aan een gemeente verbonden wordt?

Nee, zegt de classis Arnhem. Dit tendeert naar secularisatie van het ambt van dienaar des Woords. Ja, zegt ds. R.Th. de Boer, en hij niet als enige. Dat een predikant voor het leven beroepen wordt wil niet zeggen, dat hij al zijn uren in zijn ambtswerk steekt

Deze vraagstelling betreft een concrete situatie. Maar inhoudelijk is er meer aan de orde. Het gaat om het wezen van het ambt en de invulling daarvan.

De vraaa

De kerk te Velp is maar klein. Men

wil er graag een eigen predikant, maar die zal daar kennelijk zijn werkweek niet kunnen vullen.

Vandaar dat de kerkeraad met een dubbele vraag op de classis kwam: '1. Is het mogelijk om op deeltijd-basis een predikant te beroepen. Zo ja, wat is dan de minimum-grens voor de verhintenis?

2. Indien een predikant op 'full-time basis' wordt beroepen, in hoeverre kan Velp dan rekenen op classissteun?"

Het besluit

Hierop besloot de classis Arnhem o.a. uit te spreken, 'dat het beroepen van een predikant op **deeltijd**-basis, in de zin dat betrokken predikant voor een deel van de hem per week ter beschikking staande werktijd aan een gemeente verbonden wordt, volgens het Gereformeerde kerkrecht niet mogelijk is'.

Vooraf de eerste en de derde grond van dit besluit gaan in de discussie een rol spelen:

'1. In art. 15 K.O. wordt bepaald:

KERNREDACTIE:

PROF. DR. M. TE VELDE,
DRS. G.J. VAN MIDDELKOOP

OVERIGE REDACTIELEDEN:

DRS. R. TER BEEK, DRS. B. BOS,
DRS. A.L.Th. DE BRUIJNE, DRS. B. LUITEN,
PROF. DR. C.J. DE RIJTER,
DS. A. DE SNOO.

MEDEWERKERS:

J.J.D. BAAS, DRS. C.J. HAAK,
J.M. DE JONG, DRS. J. SMELIK,
DRS. H. VELDMAN.

REDACTIE-ASSISTENT:

W.L. DE GRAAFF, Wortmanstraat 138.8265
AG Kampen, Tel. (05202) 31201.

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan:
De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA te Kampen.

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES:

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V.,
Postrekening 406040 t.n.v.,
De Reformatie, Goes, Postbus 25, 4460 AA
Goes. Tel. (01100) 15591.

ABONNEMENT:

f 85,75 per jaar; f 46,25 per halfjaar; studenten f 70,25 per jaar (binnenland). Buitenland: f 144,50 per jaar (zeepost).

Een abonnement kan per maand ingaan, maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee maanden voor het verstrijken van de betalingstermijn (opzegging van jaarabonnement vóór 1 november, van een halfjaarabonnement vóór 1 juni).

Losse nummers f 1,95 (excl. porto).

De Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij de Stichting Bralectah. Tel. (05210) 15946.

ADVERTENTIES:

Prijs: f 0,84 per mm. Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

Wanneer een predikant eenmaal geroepen is volgens art. 5, heeft hij zich voor het leven aan de kerkelijke dienst verbonden. Dit houdt in dat hij zijn ambt niet mag neerleggen.

Dat een predikant krachtens zijn verbinding voor het leven aan de kerkelijke dienst zijn ambt niet mag neerleggen, houdt in, dat hij ook alle uren van de week aan de kerkelijke dienst verbonden is. Een predikant die op deeltijd-basis door een gemeente beroepen is, is elke week een aantal uren buiten zijn kerkelijke dienst.

3. Het beroepen van een predikant op deeltijd-basis, zodat hij slechts voor een deel van de hem ter beschikking staande werktijd per week in dienst is bij de betrokken gemeente, dreigt van de ambtsdrager een werknemer te maken, die zich voor een bepaald aantal uren per week tegen vergoeding beschikbaar stelt aan een gemeente als werkgeefster. Dit tendert naar secularisatie van het ambt van die naar des Woords. Een ambtsdrager is een geschenk van Christus aan een bepaalde gemeente; hij staat primair in dienst van Christus bij die gemeente. Het bijzondere van een predikant in de Gereformeerde kerken is, dat hij – in onderscheid van andere ambtsdragers – te allen tijde voor ambtswerk beschikbaar is. De gemeente betaalt haar predikant geen loon uit, maar verzorgt hem, volgens art. 11 K.O., omdat hij geen gelegenheid heeft zelf in zijn levensonderhoud te voorzien."

Tegenargumenten

Ds. R. Th. de Boer reageerde hierop in het *Nederlands Dagblad* dd. 14 februari 1995, onder de titel *Deeltijd-predikant is niet tegen de kerkorde*.

Over de situatie te Velp kan en wil hij niet oordelen. Maar bij het classis-besluit zet hij vraagtekens. Uit zijn schrijven citeer ik een drietal passages:

a. Over de aangevoerde grond 1 zegt hij:

'Ik vraag mij af of je deze conclusie kunt trekken. Artikel 15 bepaalt dat iemand zich voor altijd wijdt aan de verkondiging van het evangelie. Dat doe je niet voor een beperkt aantal jaren, want het gaat om een bijzondere taak die veel voorbereiding (o.a. studie) vergt en veel inzet vraagt. Wie tot die taak geroepen is en in dit ambt bevestigd is, mag het niet neerleggen tenzij er gewichtige redenen voor zijn (slot art. 15). Maar betekent dat ook, dat iemand niet 70 procent van zijn tijd zich kan inzetten voor een gemeente en daarnaast bijvoorbeeld godsdienstlessen kan geven?'
b. Over het tenderen naar secularisatie zegt hij:

'Op zichzelf is dit gevaar altijd (!) aanwezig. Maar het kan nodig zijn over het aantal werkuren afspraken te maken, ook met full-time predikanten, zonder dat er van secularisatie van het ambt sprake is.'

c. Ook lezen we in zijn reactie: 'Het lijkt me vreemd dat je alleen volledig predikant zou kunnen zijn of helemaal niet. Iemand die gedeeltelijk arbeidsongeschikt is hoeft toch ook zijn ambt niet neer te leggen?'

Tenslotte trekt ds. De Boer een vergelijking met de apostel Paulus, die lange tijd zelf gedeeltelijk gezorgd heeft voor zijn levensonderhoud door tenten te maken.

Het wezen van het ambt

Het classisbesluit is belangrijk. Afgedacht van de vraag, **hoe vaak** deze concrete vraagstelling als in Velp zich nog zal voordoen.

Het punt in geding is: hoe kijk je tegen het ambt aan? **Die** vraag is voortdurend aan de orde, zij is zo actueel als wat. Algemeen is de tendens de predikant als werknemer te beschouwen. Ook de fiscus denkt die kant op. In een nadere reactie liet ds. A.P. van Dijk te Tiel en Zaltbommel zien, hoe in de Gereformeerde Kerken (synodaal) de dienst van een predikant wordt benaderd vanuit het gebruikelijke arbeidsrecht. De dienaar des **Woords**

wordt dan getypeerd als een 'vrijgestelde in een vrijwilligersorganisatie'.³

Dan is het wezen van het ambt in de mist verdwenen.

Wij belijden dat het ambt een taak is, die je van God ontvangt. Niemand kan zichzelf ambtsdrager maken. *Niemand matigt zichzelf die waardigheid aan, doch men wordt ertoe geroepen door God*, zegt Hebr. 5 : 4. Zo heeft ook Christus Zichzelf niet de eer toegekend hogepriester te worden. Door God werd Hij aangesteld met de woorden van Psalm 110: *Gij zijt priester in eeuwigheid naar de ordening van Melchizédek*.

Zodoende is de eerste vraag bij de bevestiging van iedere ambtsdrager: *Bent u ervan overtuigd, dat God zelf u door zijn gemeente tot deze dienst heeft geroepen?* Die vraag houdt méér in dan de verklaring, dat de te bevestigen broeder zijn verkiezing niet zelf beïnvloed heeft. Het is ook een belijdenis, dat hij in de roep van de gemeente de stem van God hoort. Dat wordt wel eens als moeilijk ervaren. Toch is het zo helder als glas, dat de Heer van de kerk de voor het ambt benodigde gaven schenkt aan wie Hij wil (Ef. 4 : 7 e.v.). Zijn keus en zijn gaven worden door de gemeente herkend. Zij geeft daarop stem aan de roeping die van Godswege in die *charismata* meekomt.

Daarom, omdat niemand het ambt zelf oppakt, kan ook nooit een ambtsdrager zelf zijn ambt neerleggen. Dat geldt niet alleen voor predikanten, maar net zo goed voor ouderlingen en diakenen. Zij worden volgens ons kerkrecht bevestigd voor een bepaalde termijn, maar in die tijd geldt ook voor hen dat ze de taak niet zelf kunnen afleggen die God hen heeft opgelegd. In het verlengde daarvan mag het duidelijk zijn, dat een predikant zijn ambt niet kan afleggen van bijv. maandag t/m woensdag, om het vervolgens (zelf) weer op te pakken van donderdag t/m zondag. Je bent predikant of je bent het niet. Het dragen van het ambt kun

je niet periodiek onderbreken.

Want dan word je inderdaad letterlijk en figuurlijk een *werknemer*. Iemand die zelf werk *néémt*. Terwijl het ambt alleen ontvangen kan worden.

Datzelfde geldt ook voor de ouderling of de diaken. Overdag staat hij bijv. in de slagerij of reist hij als vertegenwoordiger langs de weg. Is hij dan tijdelijk geen ambtsdrager? Natuurlijk wel! Meestal is hij overdag niet met zijn ambtswerk bezig, maar dat betekent niet dat hij zijn ambt even heeft afgelegd. Evenmin betekent het, dat hij overdag niet als ouderling of diaken aan de gemeente verbonden is.

Stel, dat de kerk te Velp deze vraag had gesteld: mogen wij een ouderling bevestigen in deeltijd, zodanig dat hij zijn ambt alleen 's avonds draagt tussen 19.00 en 22.30 uur en op de zondagen. Zou het antwoord daarop moeilijk zijn geweest?

Toch is deze gefingeerde vraag op het punt van de ambtsgedachte exact gelijk aan de vraagstelling waarmee de classis Arnhem te maken kreeg.

Daarom ben ik blij met deze uitspraak van de classis.

De norm in de praktijk

Het is jammer dat ds. De Boer het bovenstaande niet in rekening brengt. Ik ben ervan overtuigd dat hij het wel belijdt. Maar waarom komt het dan niet uit de verf? Zijn benadering van art. 15 KO lijkt mij zeer bezwaarlijk. Hij gaat ermee akkoord dat een predikant zijn ambt niet mag neerleggen, maar de *reden* die hij daarbij aanvoert is versmald tot praktische argumenten: 'het gaat om een bijzondere taak die veel voorbereiding (o.a. studie) vergt en veel inzet vraagt'. Als *dàt* het enige zou zijn, ja, dan zijn er nog wel deeltijd mogelijkheden!

En even verder citeert hij art. 15 zó, dat een predikant zijn ambt niet mag neerleggen 'tenzij er gewichtige redenen voor zijn'. Dit moet een vergissing zijn, maar in dit verband

wel beslissend. Een predikant mag namelijk *nooit* zijn ambt neerleggen. Als er gewichtige redenen zich voordoen waardoor hij zijn ambt niet langer kan vervullen, dan zal hij *onthefving vragen aan zijn kerkeraad*. Dàt staat in art. 15!

Nooit kan een ambtsdrager zelf zijn ambt neerleggen. Alleen dege-
ne die hem aanstelde, kan hem van zijn taak ontheffing verlenen.

Daarom zijn ook de citaten b. en c. van ds. De Boer niet to the point. Tegen werkafspraken bestaat geen enkel bezwaar, integendeel. Een voorganger die het kalmer aan moet doen blijft toch helemaal predikant, al krijgt hij allerlei *taakverlichting*. Hier gaat de kritiek van ds. De Boer langs het punt in kwestie heen.

Toch denk ik dat grond 3 van het classis-besluit tot dit misverstand aanleiding geeft. Daar staat tamelijk ongenueanceerd: 'Het bijzondere van een predikant in de Gereformeerde kerken is, dat hij – in onderscheid van andere ambtsdragers – te allen tijde voor ambtswerk beschikbaar is'. Zoals het er staat, lijkt het werkafspraken uit te sluiten. Mag een predikant dan bijv. geen vrije dag hebben? Natuurlijk, als er bijzondere omstandigheden zich voordoen zal hij ook op die dag beschikbaar zijn. Als het zo bedoeld is, akkoord. Maar wat is dan het verschil met die andere ambtsdragers? Zal ook een ouderling niet een vrije middag nemen, zo enigszins mogelijk, wanneer iemand uit zijn wijk begraven wordt? Hier wordt dus op z'n minst wel de indruk gewekt, dat je een predikant altijd overal voor kunt bellen, te pas en te onpas. Dat lijkt mij onjuist. Het permanent dragen van het ambt betekent voor een predikant *niet* – net zo min als voor de andere ambtsdragers – dat hij alle uren overal voor aanspreekbaar is. Een vrije dag bijv. is normaal, een scheppingsgegeven. Daardoor krijgt een mens gelegenheid om adem te scheppen, nieuwe energie om er fris tegenaan te gaan. Daar, zijn uitzonderingen op mogelijk,

maar niet om de regel op te heffen. Anders is vroeg of laat het resultaat, dat uw dienaar ineens een heleboel vrije dagen tegelijk nodig heeft.

Het aannemen van een beroep

Nu we het over de praktijk hebben, wil ik ook even een zijstraat in. De situatie doet zich namelijk wel eens voor, wanneer een predikant wordt beroepen, dat hij de beslissing neemt of hij blijft of gaat *zonder zijn kerkeraad*. Het is dan louter een mededeling, op zaterdagavond per telefoon of op zondagmorgen voor de dienst in de *kerkeraadskamer*: 'Broeders, ik heb het beroep aangenomen, ik ga'. Daarna is het dan aan de kerkeraad om aan het besluit van de predikant mee te werken.

Hier heb ik mij steeds over verbaasd. Hoe kan een kerkeraad zoiets accepteren? Ik heb er ook collega's naar gevraagd, hoe ze dat zo kunnen doen. Van hen kreeg ik het antwoord: 'we blijven toch predikant?'

Dat mag waar zijn, en toch is ook in dit opzicht m.i. het wezen van het ambt in geding. Een predikant wordt bij zijn bevestiging verbonden *aan één gemeente* (art. 4 KO). Weliswaar dient hij óók de kerken in het algemeen op allerlei manier, maar het optreden in de gemeente mag hij maar op één plaats. En verder alleen daar, waar een kerkeraad hem uitnodigt om bijv. voor te gaan in de eredienst. Het is wezenlijk voor al onze ambtsdragers, dat zij *plaatselijk* functioneren. Zo moest Titus de oudsten aanstellen (Titus 1 : 5).

Ter plaatse waar de predikant bevestigd wordt, dáár ontvangt hij zijn ambt. Dáár hoort hij in de roep van de gemeente de stem van God. Daar *ontvangt* hij een taak, die hij zelf niet kan *nemen* en *dus* ook niet zelf kan *afleggen*.

Nu is het beroepingswerk algemeen geaccepteerd. We hebben daar afspraken over. Kerken zullen

daaraan meewerken, zo enigszins mogelijk. Maar dat neemt m.i. niet weg, dat een predikant, wanneer hij een beroep wil aannemen, daartoe eerst ter plaatse *ontheffing* zal moeten vragen van zijn ambtsdienst aan zijn kerkeraad. Het mag niet zo zijn, dat hij op zondagmorgen enkel meedeelt: 'Ik leg hier mijn ambt neer'. Dat mag een ouderling of diaken toch ook niet?

Hopelijk komen wij nu ook in dit opzicht verder.

Wijdere strekking

Wij keren terug naar de hoofdlijn door dit verhaal.

Paulus was dus zeker geen *deeltijd*-apostel. Daar zijn we inmiddels wel achter. Hij maakte tenten, niet krachtens zijn ambt, wel in zijn ambt. Hij stelde er een eer in in zijn eigen levensonderhoud te voorzien. Soms was dat ook nodig. Die situatie kun je nog steeds tegenkomen. In het buitenland is het niet eens een zeldzaam verschijnsel. Dan moet een voorganger overdag net zo goed z'n land bewerken als ieder ander gemeentelid. Zonder dat hij daardoor een part-timer wordt.

Die situaties worden door art. 11 KO niet uitgesloten. Toch wordt die indruk wel enigszins gewekt aan het eind van de 3e grond die de classis aanvoert: 'De gemeente betaalt haar predikant geen loon uit, maar verzorgt hem, volgens art. 11 K.O., *omdat hij geen gelegenheid heeft zelf in zijn levensonderhoud te voorzien*'. De cursivering is van mij, om duidelijk te maken waar het mij om gaat. Wat de classis hier schrijft, is dat bedoeld als een algemene regel? Dat de voorganger geen gelegenheid heeft zelf in zijn onderhoud te voorzien, is in Nederland inderdaad het algemene beeld. Dat hoort bij zijn taakstelling. Maar het kan ook wel eens andersom zijn. Bijvoorbeeld, dat een gemeente geen gelegenheid heeft haar predikant voldoende te onderhouden. En dat het hele *kerkverband* daarvoor te arm is. Dan zal

die man toch ook gewoon aan de slag moeten.

Daar wordt hij geen werknemer van, in ieder geval niet ten opzichte van de kerk die hij dient. De uren die hij anders besteedt komen wel in mindering op de *tijd* die hij aan zijn ambt wijden kan, maar zij tasten niet het *karakter* van zijn ambt aan. Daarom vind ik het verwarrend, dat dit argument aan grond 3 is toegevoegd. Nu geeft het *classis*-besluit zelf aanleiding, dat op dit punt de zaken door elkaar gehaald gaan worden.

Bovendien wordt zo bij voorbaat de pas afgesneden aan een stuk flexibiliteit, die niet verkeerd hoeft te zijn. Daarvoor vraagt ds. De Boer terecht de aandacht. In het eigen land hebben wij te maken met gemeentes, die soms tussen 1 en 2 predikantsplaatsen in zitten qua zielelental, of tussen 0 en 1. Vaak zijn daar al wel oplossingen gevonden. Maar zou het ook niet à la Paulus *mogen*? Het lijkt me moeilijk om daar met de Bijbel in de hand bezwaar tegen te hebben. Wel zullen daar tal van haken en ogen aan zitten. De andere werkzaamheden zullen inderdaad echt *flexibel* moeten zijn, omdat je als predikant altijd ook voor onverwachte situaties komt te staan. De tijdverdeling kan dan eigenlijk niet geregeld worden door de week eenvoudig in tweeën te delen. Veeleer zal het dan gaan om de verdeling van het aantal uren, waarvan niet helemaal gezegd kan worden wanneer ze nodig zijn.

Op die voorwaarde werden soms predikanten voor een deel van hun tijd afgestaan aan het onderwijs. Inmiddels is het ook door de generale synode goedgevonden, dat predikanten worden beroepen om én in de plaatselijke gemeente te arbeiden én hun tijd te besteden aan regionaal evangelisatiewerk. Dat is uiteraard heel wat anders (volop kerkewerk!), maar toch zien wij hierin dat wij art. 11 KO niet zó hanteren, dat per se de ene eigen gemeente moet voorzien in *heel* het levensonderhoud van de *predi-*

kant. In dit geval, vanwege die tweede taakstelling, betalen andere kerken hieraan mee.

En zo zouden er nog wel meer situaties te noemen en te verzinnen zijn. Tal van mogelijkheden kunnen zich in dit opzicht nog voordoen. Daarmee is niet gezegd, dat zo'n ontwikkeling aan te bevelen zou zijn of gestimuleerd zou moeten worden. Maar aan de andere kant zijn ze ook niet bij voorbaat verkeerd of in strijd met art. 11 KO.

Hoe formeel is ons kerkrecht?

Met het woord 'flexibel' in gedachten keer ik nog een keer terug naar het classis-besluit.

Een deeltijd-predikantis dus niet mogelijk. Helemaal mee eens. Maar in principe is het dus wel denkbaar dat een predikant (een deel van) zijn levensonderhoud verwert door andersoortig werk te verrichten. Uiteraard in goed overleg met zijn kerkeraad. In de situatie te Velp had dat kennelijk goed van pas kunnen komen, uit de strekking van de vragen op te maken. Maar waarom is dat dan óók niet door de classis gezegd? Het zou een geheel andere benadering zijn geweest, die toch *praktisch* gezien ongeveer hetzelfde beeld zou geven als in de vraag van Velp bedoeld werd.

Met die vraag blijf ik nu zitten.

Waarom is de eerste vraag van de kerk te Velp alleen beantwoord met 'Nee, zo kan het niet'?

Werd hier de (formeel) regel toegepast, dat je als meerdere vergadering nooit iets moet uitspreken wat niet gevraagd wordt?

Daarmee zijn we terug bij de vraagstelling van de kerk te Velp. Zij had de vorm van multiple choice, de mogelijkheden waren al ingevuld. Aan de classis was alleen de keus gelaten, tussen antwoord 1 en antwoord 2. En daar heeft de classis zich aan gehouden. Dat er ook nog een antwoord 3 zou kunnen zijn, was door Velp niet als mogelijkheid opengehouden. En vervol-

gens heeft de classis die mogelijkheid niet genoemd.

Hier krijg ik dan toch een moeilijk gevoel bij. Werkt ons kerkrecht zó? Kan dat niet anders?

Ik heb de indruk dat, wanneer er iets minder afgepast was gevraagd én geantwoord, er misverstanden voorkomen hadden kunnen worden.

¹ Kort Verslag van de vergadering van de classis Arnhem, gehouden op 17 november 1994 te Wageningen. Gepubliceerd in het Gereformeerd Kerkblad voor Overijssel etc., jrg. 47 n. 26, 28 januari 1995, blz. 11.

² Kort Verslag van de voortgezette vergadering van de classis Arnhem, gehouden in Wageningen op 5 januari 1995. Op dezelfde wijze gepubliceerd als vermeld onder noot 1.

³ A.P. van Dijk, *Deeltijd-predikant niet tegen de kerkorde?* in: *Nederlands Dagblad* dd. 23 februari 1995, blz. 7.

W.L. de Graaff

nieuw uitgekomen

Wat is uw enige troost?, Bijbels dagboek naar aanleiding van de Heidelbergse Catechismus. Door predikanten uit de Ned. Herv. Kerk, de Christelijke Geref. Kerken en de Geref. Gemeenten. Uitgeverij Groen en Zoon, f 39,95 (365 pag.).

Spurgeon als pastor, door dr. C.A. van der Sluijs. Kok Voorhoeve, f 22,50 (110 pag.).

Dochters naar mijn hart, Spiritualiteit van vrouwen in de Middeleeuwen, door Martie Dieperink. Kok Voorhoeve, f 32,50 (206 pag.).

Belangrijke thema's uit de Bijbel, door Matthew Henry. Uitgeverij De Banier-Utrecht, f 42,50 (221 pag.).

Pastorale pennevruchten, van ds. J.T. Doornebal (Herv. pred. † 1975), samengesteld door Lulof Dalhuisen. Uitgeverij De Banier-Utrecht, f 37,50 (240 pag.).

De beeldsnijder en de vreemdeling, een novelle door Niek van der Heide. Uitgeverij Groen en Zoon, f 14,95 (76 pag.).

Nieuwe Bijbel Atlas, onder redactie van John J. Bimson e.a., Uitgeverij Groen en Zoon, f 39,90 (128 pag.).

Verhalen over Jezus, in de vorm van een stickerboekje met zelfklevende mozaïekfiguren, f 6,95.

Het Onze Vader voor kinderen, door Loi Rock, f 11,50.

Een leuning aan mijn ziekbed, door J.J. Poort (was vele jaren legerpredikant), f 4,95 (24 pag.). Uitgegeven door Ark Boeken.

Gelovig Aktief 1995, adresboek over het werk van christelijke organisaties en instellingen, samengesteld door Daan van der Waals. Theologische uitgeverij NARRATIO en Publiciteitsbureau Christuslijk Nederland, f 9,50 (192 pag.).

Extra nummers van De Reformatie...

...kunt u bestellen door overmaking van de kosten op postrekening 40 60 40 t.n.v. De Reformatie-Goes, onder vermelding van jaargang en nummer.

Dit zijn de kosten (incl. porto):

1 ex.:	f 3,35
2 ex.:	f 6,00
3 ex.:	f 8,65
4 ex.:	f 10,60
5 ex.:	f 12,55

Na ontvangst van het bedrag wordt uw bestelling per omgaande uitgevoerd.

In een muziekblad stond een advertentie waarbij spelers zich konden opgeven voor een cursus samenspel. 'Alle instrumenten zijn welkom behalve doedelzak, draailier, mondharmónica, diatonische harmonica, en aanverwante instrumenten.'

Voor de kenners van deze instrumenten is duidelijk waarom ze niet welkom zijn: deze instrumenten staan in een bepaalde stemming, waardoor er een beperking is in de melodieën en toonsoorten die ze kunnen spelen."

De doedelzak moet zwijgen

Dat is ongeveer de boodschap van Paulus wanneer hij in 1 Cor. 12-14 spreekt over de vele gaven in de gemeente.

Het duidelijkst in 14: 1-12. 'Groot Nieuws' vertaalt vers 12 als volgt: 'omdat u gebrand bent op de gaven van de Geest, moet u ernaar streven vooral in die gaven uit te blinken waarmee de gemeenschap haar voordeel kan doen'.

Paulus veroordeelt het in tongen spreken op zichzelf niet. Maar hij stelt wel aan het gebruik van de gaven in de gemeente de eis dat zij dienstbaar moeten zijn aan het geheel: vers 5: de gemeente moet er stichting door ontvangen.

Dat betekent dus dat ieder zich voortdurend twee vragen heeft te stellen: wat **kàn** ik? En daarnaast: **dien** ik de gemeente daarmee?

Als de doedelzakspeler het ensemble wil dienen, zal hij een ander instrument moeten leren bespelen.

Dat is een hoge prijs, want de doedelzakspeler speelt het liefst op zijn doedelzak. En een ander instrument bespeel je niet zómaar, als je tenminste geen muzikaal genie bent. Is het niet jammer dat het **doedelzak-talent** in de kast moet blijven? Of alleen thuis kan klinken?

Een fluit is geen citer

In de verzen 6-8 pleit Paulus voor een **eigen** geluid.

Als u bij het horen van een muziekinstrument niet kunt onderscheiden welk instrument er aan het spelen is, dan is er iets mis met het instrument, of met uw gehoor, of het interesseert u niet.

Zoals een fluit anders klinkt dan een citer, zo zal Uw bijdrage in de gemeente anders zijn dan die van een ander.

Een fluit hoeft en kan geen citer-geluid voortbrengen.

Heeft u al vastgesteld wat de klank van uw bijdrage is in de gemeente? Kunt u de klank vinden die bij u past, en in het gemeenteleven mee kan klinken? Of speelt u soms doedelzak?

U kunt in ieder geval niet allemaal hetzelfde geluid voortbrengen. U zou ook eens aan kennissen of vrienden kunnen vragen wat zij het eigene van uw bijdrage vinden. En of het wenselijk is dat u ook nog een ander instrument leert bespelen. Dat zou geen eenvoudige op-

M meditatief

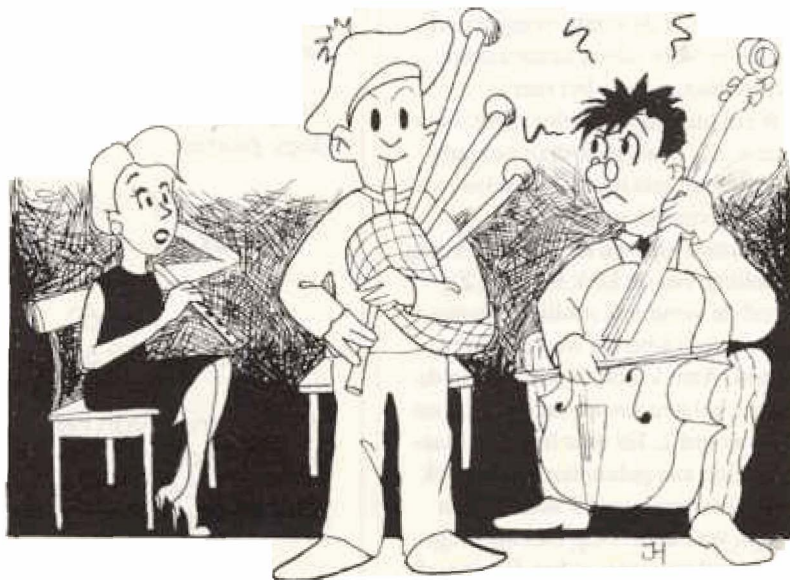
gave zijn, maar toch de moeite van het overwegen waard.

Ik wens u toe dat u het eigene van uw bijdrage mooi zult vinden. Als u het mooi vindt, zal God het ook mooi vinden.

De doedelzakspeler zal een nieuw instrument moeten leren bespelen, alvorens hij in staat zal zijn om zijn partij mee te blazen.

* De toonsoort wordt ondermeer bepaald door de bourdon: dat is de constant-klinkende grondtoon die alle melodieën ondersteunt. De bourdon vormt een eenheid met de stemming van de rest van het instrument. Bij de harmonica zit de beperking en toonzetting in de akkoorden en bassen. Zolang hij alléén speelt kan hij heel wat melodieën spelen, maar zodra hij gaat samenspelelen ontstaan de beperkingen. De Iers/Schotse instrumenten staan veelal in de A/D-stemming, de instrumenten van het Europese vasteland meer in G/C of C/F. Dit soort spelers ziet u dan ook vaak alleen spelen. Of ze spelen samen met gelijkgestemde instrumenten. Wanneer ze samenspelelen met andersoortige instrumenten moeten de andere spelers zich aan hen aanpassen; de bourdon of bas kan zich niet aanpassen.

Wie deze beperking niet aanvaardbaar vindt, moet bv. zijn harmonica inruilen voor een accordeon.

Wandelen met God Godsverduistering

Kent u God?

Stel, dat iemand die vraag aan u zou stellen. Best mogelijk, dat het antwoord u niet eens makkelijk afgaat. We zijn ook niet zo gewend aan zulke vragen over God. Zo'n vraag verwacht je eerder als het over iemand anders gaat. Iemand zou je kunnen vragen: Kent u Thea Beckman? En als je wel eens iets van haar gelezen hebt, zeg je: Ja, die ken ik. Je hebt iets van haar gedachtenwereld leren kennen. Misschien weet je iets van haar levensloop. Maar is dat genoeg om te zeggen: Ik ken haar? Van je moeder zeg je ook: Ik ken haar. Maar dat is haast niet te vergelijken. In zo'n sfeer beleven sommige mensen ook hun kennen van God. Ze kennen Hem uit Zijn Boek. Daardoor zijn ze vertrouwd met wat Hij te zeggen heeft. Maar ze ervaren vaak iets van afstand. Om nou te zeggen, dat het lijkt op de manier waarop je met je eigen moeder of vader omgaat... Echte omgang met God zouden ze het zelf ook niet noemen.

Kennen en kennen is twee

Wij hebben de bijbel nodig om God te kennen. Maar zo kan natuurlijk ook het probleem gemakkelijk ontstaan. Er zijn mensen, die heel veel van de bijbel weten. En toch blijft hun omgang met God aan de oppervlakte. De Here Jezus heeft dat zelf aangegeven toen Hij op aarde was. Hij kwam mensen tegen die meer van de bijbel wisten dan wie ook. Schriftgeleerden heetten ze zelfs. Maar kun kennis van de bijbel bleef onvruchtbaar. Ze wisten er

heel wat van. Maar toch kon je niet zeggen, dat ze God goed kenden. Want toen Jezus kwam, herkenden ze Hem helemaal niet als de Zoon van God. Maar daar tegenover lees je in het evangelie ook over heel andere mensen. Mensen, die echt in hun hart getroffen worden, als ze oog in oog met Jezus staan. Ze merken, dat ze door Hem thuis mogen zijn bij God. Inderdaad: kennen en kennen is twee. Dat ging al op in de tijd van Jezus. En dan konden die mensen Hem tenminste in levenden lijve zien en horen. Voor ons lijkt het dan nog eens een extra probleem, dat dat zo niet meer mogelijk is. Wij zijn in de eerste plaats op de Bijbel aangewezen om God te kennen.

Bijbelkennis - Godskennis

Inderdaad: kennen en kennen is twee. Als iemand veel bijbelkennis heeft betekent dat nog niet dat hij God ook werkelijk kent. Het gaat om je hart. Je leert God pas echt kennen, als je met Hem omgaat. Die gedachte verleidt sommige mensen er toe, om dan maar wat af te geven op bijbelkennis. Alsof je kennis van de bijbel zou kunnen uitspelen tegen kennis van God. Het komt inderdaad aan op omgang met God. Maar echte omgang met God is ondenkbaar zonder de bijbel aandachtig met liefde te lezen. Om God te (leren) kennen, hebben wij de bijbel nodig. In dat verband kondig ik hier graag een boekje aan dat daarbij hulp wil bieden. In de Scala-reeks schreef ds. J.W. Roosenbrand (uit Putten) een heel mooi boekje onder de titel: **Hij** is God.

Je kunt merken, dat Roosenbrand heel goed weet met welke problemen mensen soms worstelen als het er om gaat God te kennen. Hij laat ook duidelijk zien, dat onze samenleving echt god-loos is geworden. Alles gaat maar zijn gang, zonder dat God er bij betrokken wordt. En die samenleving grijpt daarmee ook naar het bestaan van **kerkmensen**. Die hebben er last van dat ze leven in een tijd van 'Godsverduistering'.

Door op dat thema in te haken maakt Roosenbrand het zich niet gemakkelijk. Maar juist in deze tijd is er natuurlijk geweldig veel behoefte aan zo'n boekje dat speciaal over God gaat. Er verschijnen veel boekjes over allerlei praktische geloofsvragen. Maar uiteindelijk draait alles natuurlijk om God. Dat betekent dat je als mens ook moet leren om stil te luisteren naar wat God over zich zelf zegt. Ontvankelijk te willen zijn voor Hem zoals Hij zich geeft.

Ik vind dat dit boekje op een overtuigende manier laat zien, dat het toch mogelijk is om vandaag om te gaan met God. Hem te leren kennen.

Houvast bij het lezen

Ds. Roosenbrand heeft er voor gekozen om elk hoofdstuk te bouwen op een bepaald patroon. Dat geeft op een prettige manier houvast bij het lezen. En toch wordt het nooit voorspelbaar (dat is bij deze auteur ondenkbaar).

Dat patroon geeft hij aan het begin van zijn boekje aan als een stramien van drie gedachten: **C** Allereerst leer je God alleen ken-

nen via de Here Jezus. Hij heeft ons God doen kennen. Daarnaast komt duidelijk uit, dat God Iemand is. Hij is een persoonlijke God. We mogen met Hem omgaan. En tenslotte valt er steeds nadrukkelijk op de onvergelykelijkheid van God. Wie is als Hij?

Deze opbouw geeft een sterke structuur aan het boekje. Het is heel moeilijk om over God te schrijven op zo'n manier, dat het afgestemd blijft op de (jonge) lezer. Maar Roosenbrand slaagt daar voortreffelijk in, mede dankzij deze drie gedachten.

Op deze manier concentreert elk hoofdstuk zich steeds op de persoon van Christus. Dat blijft je van dit boek dan ook heel goed bij: je moet altijd de Here Jezus in het middelpunt zetten.

Maar ook die tweede gedachte is erg belangrijk. In de praktijk kom je vaak tegen dat mensen meer aan God denken als aan een Macht. Maar Roosenbrand laat steeds zien, hoe omgang met God bepalend is voor geloven. Juist op dit punt vind ik dit een erg sterk boekje. Je zou kunnen zeggen, dat het in de Vrijmaking daarom ging, dat we dat inzicht kregen in het wezen van Gods verbond als omgang tussen God en mens. Toch vind ik, dat je in het (theologisch) klimaat van de vrijgemaakte kerken dat lang niet altijd even warm en persoonlijk terug kunt vinden. Hier wel!

En vandaaruit komt er zicht op Zijn onvergelykelijkheid. Wie echt met Hem omgaat, wordt tot aanbidding gebracht: wie is als Hij? Al lezend in dit boekje gaat de sterke titel zich zo steeds meer en meer aan je opdringen: Hij is God.

Dogmatiek

Het is een gave als je zo levend kunt schrijven over zo'n moeilijk onderwerp. Ds. Roosenbrand benadrukt zelf ook, dat het belangrijk is, dat je de levende verhalen van de bijbel ook echt nodig hebt om God te leren kennen. Maar ik vind 'het een beetje jammer dat hij in dat

kader zich wat afzet tegen de dogmatiek. In een persoonlijke ontboezeming laat hij zich ontvallen, dat zijn theologiestudie zo tegenviel toen hij bij dogmatiek de leer over God moest bestuderen.

Die ontvullende ervaring zal er wel geweest zijn. Dat kan gelegen hebben aan een vervelend boek of aan iets anders. Maar daarom hoeft de dogmatiek nog niet als een abstracte leer vol begrippen afgezet te worden tegen het levende verhaal van de bijbel!

Ik vind zo'n opmerking ook jammer, omdat het een bestaand vooroordeel tegen dogmatiek volkomen ten onrechte bevestigt. Ik durf zelfs de stelling aan, dat Roosenbrand dit boekje niet op deze manier had kunnen schrijven zonder de kennis die hij duidelijk bezit van de gereformeerde dogmatiek. Overigens geeft hij dat zelf impliciet ook al aan, waar hij een dogma vergelijkt met een röntgenfoto, die de werkelijkheid op een minder levensechte manier, maar tegelijk in zekere zin dieper weergeeft.

Vader, Zoon en Geest

Een apart hoofdstuk is gewijd aan de leer van de Drieëenheid. Vanouds een heel moeilijk onderwerp. Maar Roosenbrand schrijft er eenvoudig en bijbels over. En hij maakt zich er niet van af, er

komt veel aan de orde. Hij weet zelfs in simpele woorden oude dwalingen duidelijk weer te geven en grondig af te wijzen (leve de dogmatiek!).

In dit verband kwam bij mij een vraag op naar de beelden die hij gebruikt. In het algemeen vind ik dat hij erg goed werkt met voorbeelden, die zijn verhaal treffend illustreren. Maar ik vraag me af of hij hier niet teveel wil. Het is natuurlijk al een heel oud strijdpunt, of je aan de hand van een menselijk (!) voorbeeld kunt illustreren, dat God echt één is in Wezen en tegelijk onderscheiden in drie Personen. Ligt de ontoereikendheid juist niet in het gegeven dat voorbeelden altijd binnen ons menselijk blikveld moeten vallen? Zo denk ik, dat het voorbeeld van Phil Collins (een muziekstuk, dat op drie *manieren* bestaat) behoorlijk dicht ligt bij het terecht afgewezen voorbeeld van één persoon, die je in drie *hoedanigheden* kent. Misschien moeten we wel concluderen, dat hier niets valt te illustreren. Hij is God! Maar dat komt je door dit boekje dan ook glashelder voor ogen te staan.

N.a.v. J.W. Roosenbrand, *Hij is God*. (Scala-reeks) De Vuurbaak, Barneveld. 80 blz.

Alleen? **Graag contact?** Doe er iets aan!
De GEREFORMEERDE KORRESPONDENTIE probeert mensen tot elkaar te brengen voor vriendschap/korrespondentie eri huwelijk Vraag de fo der aan GKC
Postbus 40096 8004 DB Zwolle De GKC
bemiddelt sinds 1087 binnen de Geref
Kerk Vrijg.

Naar Joh. 3 : 21; 'maar wie de waarheid doet, gaat tot het licht, opdat van zijn werken blijke, dat zij in God verricht zijn'.

1 Joh. 1 : 6: 'Indien wij zeggen, dat wij gemeenschap met Hem hebben en in de duisternis wandelen, dan liegen wij en doen de waarheid niet'.

De Geest en de kerk van Christus

Wij overwogen in twee artikelen een aantal aspecten van de 'verwording' van de kerk en haar herstel. Het bleek een niet tot rust te brengen proces te zijn, dat zich afspeelt tussen twee polen: Christus' liefde en onze liefdeloosheid. Wij zouden ook kunnen zeggen: Gods goede geboden en ons klein vermogen tot gehoorzaamheid. Of: Christus' macht en onze onmacht.

Zou de verhoogde Heer van de kerk niet voortdurend de Heilige Geest uitdelen – er zou geen kerk op aarde bestaan.

Hij is die Geest over wie de Vader zijn Zoon doet beschikken. Zo spreekt de apostel Petrus ons toe in zijn pinksterpreek (Hand. 2 : 33), nadat Christus Zelf zijn discipelen uitvoerig had onderricht over dit grote geschenk van God (vgl. Luk. 24 : 49; Joh. 14-16; 20 : 22; Hand. 1 : 4, 5, 8).

Het is deze Geest die ons diepe, innerlijke blijdschap geeft in het goede gebod van God (Rom. 7 : 22). In laatstgenoemde tekst gebruikt de apostel een sterk woord: 'innerlijk vermaak' (St.V.), 'verlustiging'.

Dat is exact wat de Catechismus bedoelt met het 'ernstig voornemen' (antw. 114). Het is dat plezier in de

wet van de Here, waarmee het boek van de Psalmen begint (Ps. 1 : 2). Tegelijk is dat plezier het waarmerk (we zouden ook kunnen zeggen: de verificatie) dat wij Christus en zijn Vader 'kennen' (d.w.z. 'in liefde met God omgaan') – blijkens 1 Joh. 2 : 3.

Hetzelfde beeld komt ons ook uit art. 29 NGB tegemoet. Daar zien wij gelovige kerkleden voor ons, die 'jagen' (!) naar de gerechtigheid, voortdurend strijden door de kracht van de Heilige Geest, de zonden ontvluchten, het vlees 'kruisigen' (!) en toevlucht nemen tot Christus. Kortom: het beeld van mensen die in beweging zijn gekomen en graag laten zien dat zij 'uit God geboren' zijn.

Dit werk van de Geest in het bewerken van het plezier in Gods wet botst frontaal op de realiteit van onze machteloosheden.

Een enorme frictie is daarvan het gevolg; het bracht de apostel tot wanhoop (Rom. 7 : 24). Maar de overwinning is aan de Geest van de verheerlijkte Christus – dat is de triomfantelijke boodschap van Romeinen 8.

Deze Geest neemt geen genoegen met een compromis. Hij vecht dóór tegen de macht van de zonde en zal in ons werken, wat wij in Christus

al bezitten: de finale overwinning op de zonde.

Aan ons de taak om in die strijd van de Geest ons te laten meenemen. Want wanneer het gebod van God in ons blijft, zullen wij in de liefde blijven, die de Here Christus ons geschonken heeft. Vader, Zoon en Geest willen ons meenemen naar de dag waarop ons vernederd bestaan aan de verheerlijkte Christus gelijkvormig zal zijn (Rom. 8 : 11-17, 18-21, 29v.). Dat zal de kroon zijn op het eeuwenlange werk van het 'toeëigenen' wat wij in Christus hebben! Deze Geest moeten wij 'in ons laten werken' (vgl. antw. 103 HC in verband met het vierde gebod).¹

Deze wijsheid van de Heilige Schrift laat zich concretiseren ten aanzien van 'alle geboden' van God – aldus antw. 114 HC. Vanzelfsprekend moeten wij ons in dit verband beperken. Daarom willen wij onze aandacht toespitsen op de taken, die God ons geeft met betrekking tot zijn kerk. Het zijn evenzovele verificatie-momenten ten aanzien van onze eerlijke omgang met God.

Dat wil ook zeggen, dat het evenzovele falsificatie-momenten zullen zijn, wanneer wij ons in deze opdrachten niet oprecht 'verlustigen' (in de zin van Rom. 7 : 22).

Wij verstaan in dit verband onder verificatie, dat ons spreken in zijn echtheid wordt bevestigd in de feiten. Wanneer wij zeggen dat wij door de Geest Christus willen dienen en zijn kerk willen bouwen, zal de waarheid van dat spreken zich laten (her)kennen in ons gedrag. 'Hieraan onderkennen wij, dat wij Hem kennen en dat wij in Hem zijn' (1 Joh. 2 : 3, 5; vgl. ook 4 : 13 en 5 : 2).

Falsificatie betekent: het tegendeel demonstreren. De feiten onmaskeren onze dure woorden. Zij blijken in de praktijk leeg en hol te zijn. Vgl. het spreken van de apostel: 'Indien wij zeggen...' (1 Joh. 1 : 6, 8; 2 : 4, 9 en 4 : 20. Zie ook 3 : 18 over de verkondi-

ging van de echte liefde: 'niet met het woord of met de tong, maar met de daad en in waarheid').

Wij weten en belijden dat de kerk van Christus haar complete bestaan en voortbestaan ontleent aan de liefde van God, de heerlijkheid van Christus en de overmacht van de Heilige Geest.

Elke eigenschap van de kerk wordt uit de handen van deze drieënige God ontvangen. Denkend aan de vier klassieke eigenschappen van de kerk t.w.: haar **eenheid** (1), **heiligheid** (2), **katholiciteit** (3) en **apostoliciteit** (4), kunnen wij ons concentreren op en beperken tot vier overwegingen.

Ad 1: de eenheid van de kerk

De eenheid van de kerk is gegeven in Christus. Hij is de unieke Middelaar tussen God en mensen, daarom kan er slechts één kerk, de gemeente van de ene Christus zijn (zie b.v. Joh. 17; Rom. 3 : 30; 5 : 15vv.; Gal. 3 : 16, 27v.; Ef. 2 : 11vv., 4 : 1vv.).

Met name Ef. 4 : 3-6 is een helder Schriftgetuigenis over deze eenheid.

Wij weten dat de Heilige Geest ons deel geeft aan alles, wat wij in Christus hebben. Hij heiligt ons, wil in ons wonen en ons tot levende leden van Christus maken – zoals het doopsformulier zegt. Dus wil de Geest dat wij niet alleen de eenheid van Christus' kerk begeren, maar haar ook daadwerkelijk 'najagen' (als onderdeel van ons 'najagen' van de gerechtigheid, Fil. 3 : 12, vgl. art. 29 NGB bij noot 10, Kerkboek p. 427).

Wij hebben geen opdracht gekregen die eenheid met alle macht te forceren of via diplomatieke formules en spitsvondige **kerkorde-bepalingen** te construeren. Wij moeten ons beijveren om de eenheid van de Geest te **bewaren** door de band van de vrede (Ef. 4 : 3) en, uit Christus levende en ons aan de waarheid houdende, naar Hem in **liefde** toe te groeien.

Levende uit ons Hoofd Christus

groeien wij tegelijk **naar** Hem **toe**, 'totdat wij allen de eenheid van geloof en van de volle kennis bereikt hebben' (Ef. 4 : 13, 15).

Wij willen in de lijn van deze woorden van de apostel enige concretiserings aanbrengen.

- Wanneer enig **kerklik** deze eenheid niet echt begeert, ontbreekt het hem aan het eerlijk voor-nemen om Gods verbond metterdaad te volbrengen. Het blijft voor ons daarom raadselachtig, dat het 'oecumenisch willen' (waarover K. Schilder sprak) niet zou behoren tot het kenmerk van de **kerk(leden)**.² In art. 27 NGB wordt in de slotzin immers beleden, dat de kerk van Christus niet gebonden is aan een bepaalde plaats of aan bepaalde personen, maar – verstrooid als zij is over heel de wereld – niettemin met **hart** en **wil** samengevoegden verenigd is in eenzelfde Geest.
- Wanneer men geen waarborgen schept ten aanzien van de bewa-ring van de eenheid van het geloof en zich niet wil buigen onder het 'juk' van de onderwijzing en de tucht van de kerk (incl. het kerkverband), is dat eveneens een blijk van gebrek aan 'ernstig voornemen'.
- Wanneer de bereidheid ontbreekt om kerkordelijke obstakels op de weg naar de eenheid van de kerk (b.v. ten aanzien van de ambten en de ambtsdragers in de gemeente) weg te nemen, getuigt zo'n houding eveneens van gebrek aan ernst **terzake** van het bewaren resp. herstellen van de eenheid.
- Wanneer men zich tevreden stelt met de status quo: men nestelt zich in eigen cultuur, **taalgebruik** en liederenschat of men beijvert zich persoonlijke of gemeenschappelijke trauma's in stand te houden. Deze vormen van tevredenheid met het heden zijn vormen van zelfinteresse en **sectari-sche introvertie**, die het werk van de Geest van Christus tegenstaan.
- Wanneer men in het streven naar kerkelijke eenheid geen bereidheid toont tot collectieve **zelfbe-**

proeving en bovendien eigen voorkeur voor eigen naam en instituut (als b.v. 'de vaderlandse kerk') onbespreekbaar maakt, legt men stenen op de weg van de Geest.

In al deze en soortgelijke gevallen biedt een verificatie-momenteen onthulling van menselijke weerstand tegen Gods werk in ons. In plaats van een verificatie te ontvangen, stuiten wij op een **falsificatie-factor** ten opzichte van het functioneren als kerk van Christus.

Dus zullen wij elkaar moeten vermanen om niet beneden de stand te leven die Christus ons heeft verleend. Juist op deze en dergelijke punten zijn wij ook aan elkaar rekenschap verschuldigd. Want het verzet tegen de Heilige Geest, resp. het bedreeven of uitblussen van de Geest is minstens zo bedreigend voor de kerk als een hartaanval voor een kwetsbaar mens (vgl. Jes. 63 : 10; Hand. 7 : 51; Ef. 4 : 30; 1 Tess. 5 : 19). Verzet tegen de Geest is een blokkeren van de weg die God wil gaan om zijn liefde in ons tot 'volmaaktheid' te doen komen (1 Joh. 2 : 5; 4 : 12; 5 : 2, 3). Wie de eenheid van de kerk met de mond belijdt, maar niet met zijn hart begeert in liefde tot Christus en zijn mede-gelovigen – 'hoe blijft de liefde van God in hem?' (vgl. 1 Joh. 3 : 17)

Ad 2: de heiligheid van de kerk

Christus wil een volk dat leeft in de nieuwheid van het leven. Zijn Geest is de Geest van de **heiligma-king**. God kan niet samenwonen met de zonde.

Dat vraagt van ons, **binnen** onze beperkte verantwoordelijkheid, een hartelijke ijver om de heiliging van het leven te zoeken in het bloed en de Geest van Christus. Het zou een blijk van gebrek aan ootmoed zijn, wanneer wij die ijver niet vertonen en slechts geringe belangstelling hebben voor de concretisering van Gods geboden in onze **geseculari-seerde** samenleving. Wij denken

daarbij met name aan de ethiek rond de sexualiteiten de **geldbesteding**. Veeleer mag van ons worden verwacht dat wij ons gezamenlijk inspannen om het leven aan God toe te wijden, God te vereren en te dienen in een zorgvuldige levenswandel en godvrezende opvoeding van onze kinderen.

Een kerk die voortdurend concessies doet aan de mode van de dag en de waan van de eeuw, vertoont in al haar tolerantie een lauwheid en gebrek aan toewijding, die kenmerkend zijn voor het verval van de kerk. Hoe zal de Geest van de heiliging ooit **kunnen** wonen in een verwaarloosd en vervuilend huis?

Ad 3: de katholiciteit van de kerk

Overeenkomstig een eeuwenlange traditie gaat het bij de katholiciteit van de kerk om zaken als

- het **wereldwijde** karakter van de kerk (contra nationalistische of racistische vooringenomenheid);
- de **totale** onderwijzing van het grote heilsgeheim in Christus;
- het helen en genezen van **alle soorten** van zonden, over **heel** de linie van het mensenleven;
- het zoeken van het **hele** menselijke geslacht met het ondemcht in de ware godsverering;
- het bezitten en vertonen van **allerlei** soorten geestelijke gaven en door de Heilige Geest gewerkte **deugden**.³

Deze katholiciteit van de kerk is gegrond in de 'volheid' van Christus, waarover de Heilige Schrift spreekt (met name in de brieven aan de Efeziërs en de Kolossenzen).

De eigenschap van de katholiciteit vraagt aandacht voor de veel- en allesomvattende verbanden, waarin God zijn kerk doet leven. Het opent ons oog voor het feit, dat Christus' kerk er vanaf het begin van de wereld is geweest en tot het einde toe er zal zijn. Het leert ons beseffen dat de veelvormigheid van de geschiedenissen en culturen zich ook uitdrukt in de onderscheiden vormen en manieren van het

kerkelijke leven – hier en ginds. De katholiciteit van de kerk doet ons diep verstaan dat God zijn eigen wijde wereld in liefde zoekt met het evangelie en dat daarin de genazing van de volken en de **samenleving** gegeven wordt.

In de eigenschap van de **katholiciteit** zit een tendens tot **maximalisering** (in de breedte en de diepte) van de leer van de kerk. Zij bepaalt ons bij de universaliteit van de christelijke leer. Als zodanig is **deze** eigenschap de verijdeling van elk pogen om Christus' kerk om te bouwen tot een beurs, waar iedere godsdienstige denominatie haar eigen 'stand' kan opbouwen en **gelegenheid** ontvangt haar waren en aanbiedingen met meer of minder rumoer aan te prijzen.

Ook leert deze eigenschap het ons af om eigen gewoonten en **geschiedenis** te verabsoluteren en onszelf tevreden te stellen met onze dierbare particularismen.

Katholiciteit zet ons in de wijde ruimte van Gods schepping en verplicht ons de volken te roepen tot geloof en bekering onder het **heilzaam** Woord van God – het enige en eeuwige evangelie (Hand. 4 : 12; Openb. 14 : 6).

Wie in deze katholiciteit de **gestalte** van Christus niet herkent, weet niet wat de eigenlijke aard van Christus' kerk is; vroeg of laat zal hij het functioneren van de kerk gaan hinderen. Juist ook op dit punt zal de kerk moeten worden, wat zij in Christus wezen mag.

Ad d: de apostoliciteit van de kerk

De kerk van Rome voert de **pretentie** dat het apostolisch karakter van de kerk gewaarborgd wordt in de bewaring van de apostolische **successie**. Dat wil zeggen: er is een ononderbroken opvolgingslijn vanaf Petrus en de apostelkring naar de bisschoppen van de kerk, die kerkelijke gemeenschap onderhouden met de paus – bisschop van Rome, opvolger van Petrus en **plaatsvervanger** van Christus op aarde.

Deze apostolische successie wordt bij elke bisschopswijding door de handoplegging gerealiseerd. In **artikel 17 NGB** hebben de **gereformeerde** kerken afscheid genomen van deze ideeën. De apostoliciteit van de kerk is niet afhankelijk van de onderwerping aan de paus of de instandhouding van de successie, zoals de bisschopslijsten haar **demonstreren** ('de ononderbroken **voortgang** in de tijden of de opvolging van personen', art. 7). Dat de kerk apostolisch is, zal zich moeten **demonstreren** in de bewaring van het apostolisch **getuigenis** – het **getuigenis** omtrent de vernederde en de verhoogde Christus.

Aan de kerk die het woord van de 'apostelen bewaart, wordt gezegd: 'alles is het uwe: hetzij Paulus, Apollos of Cephas... het is alles het uwe; doch gij zijt van Christus en Christus is van God' (1 Kor. 3 : 21-23). Christus bouwt zijn **gemeente** op Petrus en de **mede-apostelen**, zoals zij Hem hebben beleden als de Zoon van de levende God (Mt. 16 : 13-19).

'Apostoliciteit' als eigenschap van de kerk laat zich daarom geen ogenblik denken buiten de gehoorzaamheid onder het woord van de apostelen. Zij is niet los **verkrijgbaar**, d.w.z. los van het getuigenis omtrent de enige Zoon van God. Daaruit komt derhalve als opdracht aan de kerk voort de bewaring van het woord van de apostelen.

Het 'ernstig voornemen' om naar Gods geboden te leven **concretiseert** zich ten aanzien van de **apostoliciteit** van de kerk in de **zorgvuldigheid** waarmee men omgaat met het apostolisch getuigenis, in het bestrijden van partijschappendie de eenheid van de leer **ondermijnen** en in het weerstaan van de verzoeking om kerkordelijke **bepalingen** met behulp van 'concilies, **decreten** of besluiten' (art. 7 NGB) in te voeren en door te zetten, terwijl die bepalingen niet gericht zijn op het bevorderen en bewaren van de eendracht en eenheid en niet bedoeld zijn om 'allen te doen blijven bij de gehoorzaamheid aan God'

(art. 32 NGB).

Wie de Schriften uiteenbreekt in een aantal zeer onderscheiden 'ge-loofsmodellen', waarvan meer dan de helft hun actualiteit al hebben verloren, schendt de eenheid van de Schrift, streeft hooguit nog naar een zgn. 'plurale' kerk en weerstaat het werk van de Heilige Geest die ons in de apostolische kerk een leer schenkt, waarin het leven is. Juist het zich richten naar het zuivere Woord van God en het verwerpen van alles wat daarmee in strijd is (art. 5 NGB), zullen de kerk van Christus behoeden voor de falsificatie die in de valse kerk haar echte aard vertoont en op brutale wijze presenteert (art. 29 NGB).

Tussenbalans

Wij hebben tot nu toe het **ruige** gebied tussen 'waar' en 'vals' verkend en wij zijn ten overstaan van de eigenschappen van de kerk tal van motieven op het spoor gekomen, die – elk voor zich of in combinatie – vervalsend kunnen inwerken op het bestaan van de kerk en haar verhinderen om 'de waarheid te doen'.

De kerk vervalst niet door het feit dat elk **kerklik** een gebrekkig, beperkt mens is, die met zijn dwaalziek en onstandvastig hart op allerlei manier in staat is te ontsporen. Tegen deze risico's beschermt de Heilige Geest in zijn dagelijkse trouw kerkleden en gemeenten. Want toen God door zijn Geest en Woord een gemeente koos en tot het eeuwige leven riep 'wist Hij heel goed dat wij zondaars waren' (om met art. 26 NGB te spreken). Maar wanneer de Heilige Geest door ons bedroefd wordt – door onze eigenwijsheid, tegen-spraak en betweterij, – door onze traagheid, onverschilligheid en slordigheid of – door onze geldingsdrang, twist-zoekerij en hobbyïsme – alsdan kan de Heilige Geest ons verlaten of tot een vijand worden (Jes. 63 : 10). Dat is het begin van de 'geestelijke verlating'. Op dat-

zelfde moment is de kerk prijsgegeven aan zichzelf. Wij kunnen ook zeggen: aan de vervalsing.

Vrome voornemens verworden tot vrome wensen en vervolgens tot vrome praatjes. In korte tijd wordt dezelfde kerk, die zich eertijds kenmerkte door haar wil tot oprechte dienst van God, onherkenbaar vanwege haar karakterverlies. Dat is de realiteit die ieder voor zich ziet, wanneer hij in staat is tot geestelijke onderscheiding.

Deze rampspoed moeten wij niet opbergen bij de vele griezilverhalen uit verre tijden.

Evenmin moeten wij deze degeneratie bij mensen en machten buiten 'onze' gemeente zoeken of op rekening van 'de' zwakte van 'de' menselijke natuur schrijven. Want de valse kerk begint bij u en bij mij – bij uw en mijn gebrek aan 'ernst' in het 'voornemen' van ons hart.

Dit proces eindigt bij het samenspannen van zulke harten tegen het bedoelen van de Geest.

Romeinen 11 : 22! 1 Korinthiërs 10: 11, 12!

Volgende week hopen wij het verhaal-tot-nu-toe te kunnen toespitsen op onze kerkelijke situatie.

¹ Men heeft dit wel de 'passieve cultus' genoemd, vgl. W. Vajta, *Die Theologie des Gottesdienstes bei Luther*, Göttingen 1954, 223-234.

² Vgl. J. van Genderen in: W. van 't Spijker, *De kerk*, Kampen 1990, 295; H.J.D. Smit in J. Douma e.a. (red.), K. Schilder, *Aspecten van zijn werk*, Barneveld 1990, 89.

³ In deze passage hebben wij een aantal elementen weergegeven uit de klassieke omschrijving van de katholiciteit bij Cyrillus van Jeruzalem (eind van de 4e eeuw). Vgl. hierbij o.m.: H. Berkhof, *De katholiciteit der kerk*, Nijkerk 1962, 13; J. Kamphuis, *Verkenningen I*, Goes 1964, 39-89; W. Balke bij: W. van 't Spijker, *De kerk*, Kampen 1990, 272-279; W.D. Jonker, bij: P.G. Schrotenboer (red.), *Catholicity and Secession – A Dilemma?*, Kampen 1992, 16-27.

REEDS 140 JAAR

donatus VERZEKERT VERTROUWD

DONATUS,

- is bij uitstek specialist in het verzekeren van kerkelijke eigendommen
- verricht gratis inspecties en taxaties door eigen, speciaal opgeleide bouwkundig experts
- is een non-profit **maatschappij**. De winst wordt aan de leden/verzekerden uitgekeerd in de vorm van premie-restitutie. (Over de afgelopen 10 jaar gemiddeld 50%)
- kent op maat gesneden polisvoorwaarden, zoals een extra-kostendekking indien na een schade het gebouw niet meer voor kerkelijke diensten kan worden gebruikt en naar elders moet worden uitgeweken.

Onderlinge Verzekering
Maatschappij Donatus u.a.

Postbus 5055
5201 GB 's-Hertogenbosch

Telefoon 073 - 122166
Telefax 073 - 890365

Vraag vrijblijvend om een offerte of gesprek, ook als u nog elders verzekerd bent. Het verplicht u tot niets.

*S*amenvatting van het voorafgaande:

De puberteit is een spannende tijd door de lichamelijke veranderingen die optreden. Aanvankelijk blijft de rol die de seksualiteit speelt nog verhuld. De puber is vooral geïnteresseerd in het eigen lichaam. Na de gewenning daaraan en de verkenning en acceptatie van de daarbij horende gevoelens begint doorgaans de zoektocht naar het andere geslacht. De puberteit is dan (bijna) voorbij.

De puberteit brengt maatschappelijke verandering met zich mee. In het voortgezet onderwijs wordt toenemend zelfstandig gedrag gevraagd. Vooruitgang in het denkvermogen maakt dat pubers steeds beter in staat zijn tot zelfstandig oordelen en tot het zelf onderkennen en oplossen van problemen.

Een puber ontwikkelt zich in sociaal opzicht. De vraag 'wie ben ik?' vindt mede een antwoord in signalen die anderen (vooral leeftijdgenoten) afgeven. Er is een wisselwerking tussen de eigen persoonlijkheidsbeleving en de beleving door anderen. Dit leidt tot verdere identiteitsontwikkeling, dat is herkenbaarheid in optreden. Alles waarin pubers zichzelf tot uiting kunnen brengen wordt belangrijk: kleding, muziek, taalgebruik, geloof, sport, genotmiddelen enz.

De puberteit: de beleving

Al waarnemend tekent zich een antwoord af op de vraag of de puberteit een mooie tijd is. Trouwens, *aap*.wie stellen we de vraag? Allereerst aan de puber zelf en vervol-

gens aan de ouders. Jongens en meisjes beleven de puberteit vaak als een spannende tijd. Veranderingen brengen in een mensenleven altijd spanningen met zich mee. Dat hoeft niet per se een *terneer*drukkende spanning te zijn, er is vrolij-

Opvoeding en onderwijs

ke opwinding. Denk aan een gezin dat gaat verhuizen. Allerlei (per-

soonlijke) factoren bepalen hoe men dat beleeft. Zo is het ook met de puberteit. Sommige pubers gaan fluitend door het leven, voor een kleiner aantal zijn het moeilijke jaren, bijv. door botsingen met de omgeving of gevoelens van neerslachtigheid. En er is bij de meesten sprake van afwisseling: goede tijden, slechte tijden.

En zijn de puberjaren van hun kinderen voor ouders mooie of moeilijke jaren? Er is een wijdverbreide opvatting dat pubers door hun wisselvallige stemmingen en rebels gedrag spanningen oproepen. Als gezegd wordt dat er met pubers iets aan de hand is, wordt hieraan gedacht. Pubers zouden moeilijkheden veroorzaken in gezinnen.

Zouden we per gezin een onderzoek doen, dan krijgen we diverse verhalen:

Gezin A: een dochter van 13 die het prima doet in MAVO-2. Ze heeft plezier met vriendinnen en geeft de ouders geen bijzondere moeilijkheden.

Gezin B: een zoon van 14: nogal ruw taalgebruik, om indruk te maken. Laat zich wel terechtwijzen. Maakt huiswerk uit zichzelf. Vraagt bij problemen ouders om raad. Ouders genieten van hem.

Gezin C: een zoon van 14: begint een eigen leven te leiden. Ouders maken zich zorgen. Op school geen goede vrienden. Gaat veel de deur uit, op straat.

Zou zou men door kunnen gaan. **Conclusie: De puber bestaat in vele gedaanten.**

Aan het begin van de jaren '90 heeft men vanuit de Universiteit

van Rotterdam honderden ouders van pubers geïnterviewd. Het betreft pubers in de letterlijke zin: kinderen in de fase van biologische rijping tot volwassene. De vraagstelling was: is de puberteit voor ouders **en/of kinderen** een moeilijke tijd? De uitkomst van dit onderzoek zorgde voor een verrassing. Tegen de verwachting in bleek: *Er zijn veel kinderen die zonder op-*

Al met al kunnen we de stelling dat pubers moeilijk zijn vanwege de puberteit maar beter loslaten. Natuurlijk, **de veranderingen** zijn in het gezin en bij de puber voelbaar! Maar als pubers met zichzelf in de knoop zitten of, wat vaker gebeurt, op deze leeftijd bijzondere problemen veroorzaken, voor anderen vraagt dat bijzondere aandacht. Zulke moeilijkheden gaan niet van-

Van al deze problemen geldt dat de puberteit geen afdoende verklaring is voor dit gedrag. Het gaat ook niet vanzelf over! Interventie is nodig.

Om volledig te zijn moeten we een groep pubers noemen, die het in deze fase moeilijk kan hebben. Het gaat om **kinderen** die op de een of andere manier anders zijn, vanwege hun afkomst (adoptie-kinderen, buitenlandse **kinderen**), of vanwege hun erfelijke bepaaldheid (kinderen met een afwijkende ontwikkeling).

Pubers worden zich meer van zichzelf bewust. Kinderen die in de puberteit zijn denken na over zichzelf. Het anders zijn treedt meer op de voorgrond dan tijdens de **kinder**-periode. De kans bestaat dat deze pubers en hun leeftijdgenoten steeds verder uit elkaar groeien. Vereenzaming kan het gevolg zijn en minderwaardigheidsgevoelens steken de kop op. Het is niet gemakkelijk voor de ouders om dit te begeleiden. Zij hebben daarbij ook hun eigen zorgen en verdriet daarover. Gelukkig is het vaak mogelijk ervaringen te delen met lotgenoten en (praktische) hulp te vragen bij gespecialiseerde organisaties.

De fiets... het voertuig van pubers bij uitstek.

vallende moeilijkheden de puberteit doorkomen. Ook veroorzaken pubers in verreweg de meeste gezinnen geen bijzondere spanningen.

In een betrekkelijk klein aantal gevallen waren er aanzienlijke problemen. Ten aanzien daarvan stellen de onderzoekers:

Wanneer een kind tijdens de puberteit gedurende langere tijd problemen heeft en/of problemen veroorzaakt, is er alle reden om de oorzaak te achterhalen. Het is niet juist die achtteloos op de puberteit te schuiven. Het is ook niet terecht te menen dat de problemen zichzelf wel zullen oplossen als de puberteit voorbij is. Probleemgedrag is vaak het topje van de ijsberg. Het zichtbare stukje van onderliggende moeilijkheden.

zelf over. Ze vragen opvoedkundige maatregelen op maat. Welke situaties betreft dit? Een aantal voorkomende voorbeelden.

1. Als de puber zich hevig verzet tegen één of beide ouders en buiten het gezin tegen **gezags**-dragers (leiding). Er treedt verwijdering op en conflict beheerst de sfeer.
2. Als de puber geen verantwoordelijkheden op zich wil of kan nemen. De schooltaken worden niet of slecht uitgevoerd en in een groep is de puber tot last.
3. Als de puber de samenleving tot last is: vandalisme; gewelddadig optreden tegenover andere personen, zowel tegenover **kinderen** als volwassenen; gevoeligheid voor diverse vormen van verslaving.

In *De Reformatie* verschenen van mijn hand een drietal artikelen onder de titel 'Gereformeerde Kerken in verandering' (jrg. 69, nr. 32-34). In deze artikelen gaf ik een analyse van de veranderingen in onze kerken. Naar mijn mening heeft er onder invloed van ons kerkelijk verleden en van de westerse cultuur een zekere scheefgroei plaatsgevonden. Er is een sterke nadruk gelegd op de dimensie van de leer. Andere dimensies, zoals bijv. die van het persoonlijke en van de gemeenschap zijn minder ontwikkeld.

Op mijn artikelen werd gereageerd in *De Reformatie* door drs. G.J. van Middelkoop (jrg. 69, nr. 35-38). Hij is het niet eens met mijn analyse en stemt ook niet in met de door mij gegeven 'remedie'. Van Middelkoop stelt dat we niet genoeg nadruk kunnen leggen op de leer. Vanuit de leer moeten het persoonlijke en de gemeenschap hun eigen plaats krijgen.

Bij het lezen van de reactie van Van Middelkoop kwam bij mij de volgende vraag naar voren: vormen zijn artikelen een weerlegging van mijn verhaal of vormen ze juist een bevestiging? Met deze vraag zitten we in het hart van de discussie.

Na het verschijnen van de reactie van drs. Van Middelkoop hebben wij met elkaar een gesprek gehad. De winst van dit gesprek was allereerst de persoonlijke kennismaking, maar ook een beter verstaan van elkaars standpunten. Met plezier kijk ik hier op terug. Ook hebben Van Middelkoop en ik elkaars reacties gelezen voordat ze gepubliceerd werden en hebben we uitge-

breid telefonisch overlegd om misverstanden te voorkomen. Mede door persoonlijke omstandigheden heeft deze reactie enige tijd op zich laten wachten. Graag wil ik de redactie van *De Reformatie* danken voor de gelegenheid tot verdere discussie.

Deze reactie is als volgt opgebouwd. Ik begin met een samenvatting van mijn artikelen. Daarna geef ik de

W
woord/weerwoord
hoofdpijnen uit het betoog van Van Middelkoop weer. Vervolgens probeer ik aan te geven waar de belangrijkste verschillen van inzicht liggen en welke aanknopingspunten er zijn om verder te komen.

1. Kerk, traditie en cultuur

In mijn artikelen gaf ik een nadere analyse van de veranderingen in onze kerken. Naar mijn mening hangen deze veranderingen samen met een hernieuwde bezinning op onze geschiedenis en onze plaats in de maatschappij, en met veranderingen in de samenleving. Er is een spanning ontstaan tussen de manier waarop wij ons christen-zijn via de doorgaande reformatie vorm hebben gegeven en het totaal van de veranderingen in onze cultuur. Het 'werkt' niet meer zoals vroeger. Allerlei spanningen komen aan de oppervlakte. Dit blijkt met name uit de discussies in de (kerkelijke) pers. Visies en uitgangspunten, die vroeger als vanzelfsprekend werden beschouwd, worden nu ter discussie gesteld. Ik heb laten zien dat deze spanningen hun oorzaak vinden in een onevenwichtige ontwikkeling van de verschillende dimensies van het geloof. In onze kerken wordt veel nadruk gelegd op de dimensie van de leer, maar de dimensies van het persoonlijke en de gemeenschap zijn onvoldoende ontwikkeld. Om met de woorden van Trimp te spreken, het accent ligt op de klank, en er is minder aandacht voor de weerklank. Ook in ons spreken over de kerk en over de doorgaande reformatie komt deze onevenwichtigheid naar voren. Naar mijn mening hebben de veranderingen en de discussies in onze kerken te maken met een herstel

van het evenwicht tussen de verschillende dimensies. Ik heb aangegeven dat de veranderingen zo groot zijn dat we gerust kunnen spreken van een *cultuurverandering*. Ik gebruik dit woord om aan te geven dat de veranderingen niet alleen *betrekking* hebben op enkele praktische zaken, maar zich ook uitstrekken tot ons handelen, denken en geloven.

2. Dankbaar gereformeerd blijven

Van Middelkoops reactie kan getypeerd worden door de titel van zijn laatste artikel: dankbaar gereformeerd blijven. Van Middelkoop geeft een korte karakterisering van ons kerkelijk leven. Hij wijst op het vele positieve dat God ons geeft. Vanuit deze dankbaarheid spreekt hij over zwakheden en gebreken. Van Middelkoop benadrukt dat de kerk staat in de cultuur en leeft in het klimaat van de tijd. Invloeden vanuit de cultuur moeten vanuit de Bijbel beoordeeld worden. Hij wijst er op dat het voor de kerk van groot belang is om dicht bij de leer van Christus te blijven. Immers, het is de leer die het persoonlijk geloof voedt en het is de leer die de gemeenschap schept. Van Middelkoop pleit er dan ook voor om juist vanuit de leer allerlei veranderingen te beoordelen. Volgens hem is het niet juist om minder nadruk op de leer te leggen. In de bespreking van de recente kerkgeschiedenis wijst Van Middelkoop erop, dat het centrale motief van de Vrijmaking was het blijven bij de leer van Christus. In de zestiger jaren stond het behoud van de Vrijmaking, de binding *aan* de belijdenis en het respecteren van het kerkverband centraal. Naar zijn mening moeten deze gebeurtenissen uit de kerkgeschiedenis in de eerste plaats gewogen worden met de meetlat van de Schrift. Persoonlijke belevingen zijn niet bepalend. Met een grotere portie *conflictbeheersing* hadden deze scheuringen niet voorkomen kunnen worden.

Van Middelkoop besluit zijn artikelen met het uitspreken van de blijdschap over het gereformeerd-zijn. Gereformeerd-zijn is geen luxe, maar mogen we in dankbaarheid uit de hand van God ontvangen. De artikelen van Van Middelkoop vormen een duidelijke *uitdrukking* van de rijkdom van de gereformeerde traditie. Hij benadrukt de binding *aan* de Schrift, de toerusting van de prediking, het doordenken van het belijden en onderhouden van een levend kerkbesef. Wat dat betreft, is er veel goeds te vinden in zijn artikelen.

3. Veranderingen: incident of patroon?

In mijn artikelen heb ik enkele veranderingen genoemd die naar mijn mening karakteristiek zijn voor het veranderingsproces waar wij ons als kerken in bevinden. In ons gesprek heeft de volgende vraag centraal gestaan: hoe beoordelen we deze veranderingen? Zijn het incidenten? Is er een zeker patroon in te herkennen? Wijzen ze op een meer fundamentele *kritiek*? Op dit punt verschillen Van Middelkoop en ik van mening. Van Middelkoop plaatst de veranderingen in het teken van de dankbaarheden van de rust die ons kerkelijk leven kent (zie m.n. De Reformatie, jrg. 69, nr. 35, p. 700-701). Hij neigt er naar om de door mij genoemde veranderingen meer 'op-zich' te beschouwen, als 'losse' verschijnselen, als incidenten.

Ik deel de opvatting van Van Middelkoop niet. Naar mijn mening hebben we niet te maken met incidentele veranderingen, maar er zit een zeker patroon in. Ze vormen een symptoom van een meer fundamentele wijziging.¹ Wie de verschillende veranderingen in detail analyseert, ik denk bijv. aan de motivatie die gegeven is voor de verandering van de statuten van het Nederlands Dagblad en aan de beleidsnotities van het GSEV, komt tot de ontdekking dat onze opvattingen over kerk, confessie, organisa-

tie en maatschappij aan het veranderen zijn. Dat is de lijn in de veranderingen. Dat is het patroon. Van Middelkoop oppert in zijn reactie op dit artikel de mogelijkheid dat als er een patroon in de veranderingen zit, dit misschien wel wijst op de geseculariseerde lucht die we allemaal inademen. Het zal duidelijk zijn dat ik het niet met deze suggestie eens ben. Inhoudelijk kom ik hierop in par. 7 nog terug. Wel wil ik hier opmerken dat Van Middelkoop een belangrijk aspect aansnijdt, namelijk de invloed van de cultuur.

4. Invloed van de cultuur

Een tweede punt waar Van Middelkoop en ik verschillen is de invloed van de cultuur. In zijn eerste reactie (De Reformatie, jrg. 69, nr. 35-38) trok Van Middelkoop mijn stelling, dat wij sterk beïnvloed worden door de cultuur, in twijfel. Ook in de gesprekken kwam dit naar voren.

In mijn artikelen heb ik geprobeerd uitgebreid aan te tonen met allerlei voorbeelden en verwijzingen naar andere studies, dat christenen sterk *beïnvloed* worden door de cultuur. Naar mijn mening is Van Middelkoop hierop te beperkt ingegaan en heeft hij het door mij aangedragen materiaal onvoldoende gewogen. Op de achtergrond van deze discussie zweeft de concrete vraag: in hoeverre zijn wij als christenen in ons geloven, denken en handelen *beïnvloed* door de verlichte westerse cultuur. Volgens Van Middelkoop is deze invloed niet zo sterk. Maar geeft het postmoderne denken dan geen fundamentele *kritiek* op het project van de Verlichting? En dat deze *kritiek* – omdat wij in een verlichte cultuur leven – ook ons als christenen iets te zeggen heeft? Van Middelkoop is niet erg onder de indruk van de postmoderne kritiek en is van mening dat deze ons niet zo veel te zeggen heeft. Ik moet eerlijk zeggen dat ik van deze stellingname *geschrokken* ben. Maar dit antwoord laat wel

zien waarom wij op een aantal punten 'elkaar niet bereiken kunnen', waarom wij 'op een andere golf-lengte zitten'. Het is niet mogelijk om in het kader van dit artikel in te gaan op welke manier wij door de verlichte westerse cultuur beïnvloed zijn en in hoeverre de post-moderne **kritiek** onze gereformeerde traditie raakt. Daarom wil ik graag verwijzen naar het artikel *Rationaliteit in de gereformeerde wereld* van E. Evink (uitgave GWG, 1993). In dit artikel geeft Evink een analyse van de invloed van het verlichte westerse denken op de gereformeerde traditie. Ook probeert hij de **kritiek** van de postmoderne filosofie te wegen. Evink concludeert (terecht!) dat 'rationaliteit sterk bepalend is voor de manier waarop wij vrijgemaaktendenken, werken en geloven'.

5. Spits van Van Middelkoops kritiek

Het feit dat Van Middelkoop en ik verschillen in de waardering van de veranderingen – nl. het patroon en het fundamentele karakter – betekent daarmee niet dat ik de **spits** van zijn **kritiek** zo maar naast me neer kan leggen. Daarvoor is deze te frontaal.

In zijn artikelen confronteert Van Middelkoop zich op een meer indirecte manier met mijn opvattingen. Hij plaatst ze in een ander (breder?) kader en komt vandaaruit tot een **kritische** bespreking. Hij spitst zijn **kritiek** toe op de plaats van de leer in mijn artikelen. Naar zijn mening gaat mijn pleidooi voor meer aandacht voor de dimensie van het persoonlijke en de dimensie van de gemeenschap ten koste van de centrale plaats van de leer. Hij schrijft (p. 722): 'Naar mijn stellige overtuiging moeten we op grond van de Schrift de leer in hoge waarde laten. Een pleidooi voor een sterk persoonlijk geloof kunnen we alleen maar bijvallen. En goede aandacht voor hoe we als christelijke gemeenschap met elkaar omgaan, mag van ons allemaal gevraagd

worden. Maar als we denken dat dit pas tot zijn recht komt als we wat minder nadruk leggen op de leer, dan stellen we het probleem verkeerd'. Naar zijn mening wordt het gereformeerde leven juist gediend door de nadruk op de leer te leggen.

Ik heb inderdaad geschreven dat in onze traditie een groot accent op de leer gelegd wordt. Maar, is daarmee de spits van zijn **kritiek** juist? Krijgt in mijn denken de leer te weinig aandacht? Krijgt bij mij het persoonlijk geloof en de gemeenschap een grotere plaats dan volgens de Schrift geoorloofd is? Ik vraag mij af of Van Middelkoop met zijn kritiek wel in de roos geschoten heeft. In de eerste plaats heb ik de nadruk gelegd op het feit dat de verschillende dimensies van het geloof niet *in evenwicht* zijn. Alleen in **dat** kader heb ik gesproken over een overheersing van de dimensie van de leer (p. 641-643). Mijn 'remedie' is dan ook niet 'wat minder nadruk leggen op de leer'. Het gaat om herstel van het evenwicht. Dat mag ook blijken uit het feit dat ik schrijf dat waar aandacht voor het belijden (de leer) is, een sterk ontwikkelde dimensie van het persoonlijke verwacht mag worden (p. 642). In de tweede plaats wijs ik in mijn **pleidooi** voor meer aandacht voor de dimensie van het persoonlijke, allereerst op het belang van de prediking (p. 643). In de derde plaats spreek ik in dankbaarheid over de gereformeerde traditie die zich onderwerpt aan de Bijbel en zich wil binden aan het belijden (p. 655). Tenslotte eindig ik mijn artikelen met de stelling dat onze traditie, die gekarakteriseerd wordt door de 'drie sola's', voldoende basis is voor veranderingen (p. 683). Na deze overwegingen stel ik nogmaals de vraag: is de spits van de **kritiek** van Van Middelkoop wel juist?

6. Ruimte voor verschillende dimensies

Van Middelkoop is van mening dat

we niet positief genoeg over de leer kunnen spreken. Hij vindt het niet terecht dat ik, om meer greep te **krijgen** op de relatie kerk en cultuur, gebruik maak van de terminologie van een 'willekeurige' Amerikaanse schrijver (Abraham Joshua **Heshel**). Want is het niet zo dat **Heshel** de verschillende dimensies van het geloof (nl. de dimensie van de leer, van het persoonlijke, van de daad, van de gemeenschap) zomaar naast elkaar stelt? Had ik niet moeten schrijven dat de dimensie van de leer bepalend is en zo **Heshel** weerleggen? Had ik mij niet 'gewoon' moeten baseren op de **Schrift**?²

Ik heb bewust gebruik gemaakt van **Heshel**. Waarom? Omdat hij probeert de relatie tussen het geopenbaarde Woord en onze dagelijkse werkelijkheid te verwoorden. Hij heeft oog voor de verkondiging van het Woord. En hij heeft oog voor het persoonlijke geloof. Voor het leven in de gemeenschappen voor het staan in de maatschappij. En waarom vind ik dit zo belangrijk? Het is niet vanzelfsprekend dat de prediking van een gezonde leer (en die is in onze kerken volop te vinden!) leidt tot een gezond geloofsleven, tot een gezonde gemeenschap, of tot het op de juiste manier in de maatschappij staan. Het is niet vanzelfsprekend dat de gezonde leer het verstaan van de eigen tijd impliceert en leidt tot een christelijk antwoord. Ook is het niet vanzelfsprekend dat **confessionaliteit** resulteert in een werkelijk oecumenische houding. Blinde vlekken worden niet alleen **gecreëerd** door een verkeerde leer, maar soms ook door de cultuur waarin we leven. Of door de accenten die in de theologie gelegd worden. Het leven wordt getekend door gebrokenheid, onevenwichtigheden, scheefgroei. Deze kenmerken zijn inherent aan het mens-zijn op deze aarde, óók als de mens pal wil staan voor een gezonde leer. Ik wil hier nogmaals benadrukken – naar mijn mening onderschat Van Middelkoop dit – dat de cultuur

een grote invloed heeft op de manier waarop wij als christenen het Woord gestalte geven. Ons denken, ons theologiseren, ons handelen en ons geloven worden sterk beïnvloed door de cultuur.

7. Onevenwichtigheid en scheefgroei

In het gesprek met Van Middelkoop is ook de vraag aan de orde gekomen waarom er nu zoveel discussie in onze kerken is. Van Middelkoop vond deze vraag moeilijk te beantwoorden. Ik heb daar wel een antwoord op. Ons denken en handelen heeft zich in de vijftiger en zestiger jaren op een eenzijdige manier ontwikkeld. De 'typisch vrijgemaakte' nadruk op 'ware kerk' en 'doorgaande reformatie' werd geboren in een heel specifieke situatie. Namelijk een periode die gekenmerkt werd door opbouw: van de kerk na de scheuring en van het land na de oorlog. In een periode waarin het vooruitgangsgeloof ongekende impulsen kreeg. De huidige discussies in onze kerken vormen een reactie op de eenzijdigheid van deze periode. Ik geloof er niets van, zoals Van Middelkoop suggereert, dat de bron van de huidige veranderingen ligt in de seculiere lucht die we allemaal inademen (vgl. par. 3). Ik ben van mening dat de eenzijdigheid van de vijftiger en zestiger jaren geleid heeft tot scheefgroei. De huidige veranderingen zijn hier een antwoord op. Mijn opvatting wil ik illustreren met twee voorbeelden. Allereerst de aandacht voor de beleving van het geloof. Waarom is het blad *Bij de Tijd* uitgekomen? Waarom heeft dit blad zich in zo'n korte tijd een vaste plaats weten te verwerven? Niet vanwege de vormgeving, de actualiteit of iets dergelijks. Maar wel omdat het voorziet in een wezenlijke behoefte. *Bij de Tijd* geeft aandacht aan de persoonlijke kant van het geloven en belijden. Deze kant van het geloof is in onze kerken minder ontwikkeld. "Prof. De Ruijter spreekt terecht

over een 'onbetaalde rekening'. We hebben geleerd om op een rationele manier met de leer om te gaan. Maar hebben we geleerd om in vertrouwen ons aan God over te geven? We hebben geleerd over het spreken van de Bijbel over het gebed. Maar hebben we geleerd om het gebed als een kracht te gebruiken? We hebben geleerd wat de Bijbel zegt over de zonde. Maar hebben we geleerd om elkaar onze zonden te belijden? We hebben wel geleerd te exegetiseren. Maar hebben we geleerd te mediteren? Ik, en velen met mij, hebben last van deze eenzijdigheid. Daarom pleit ik voor meer aandacht voor het persoonlijke aspect van het geloof, voor een beter evenwicht tussen de verschillende dimensies ervan. Ik durf ook vrijmoedig over 'evenwicht' te spreken omdat juist de Bijbel zoveel aandacht geeft aan bijv. de persoonlijke kant van het geloof.

In de tweede plaats de beoordeling van de verdrietige gebeurtenissen in 1967. Waarom zijn de meningen zo verdeeld? Waarom vertellen anderen zulke verschillende verhalen? Waarom zijn zoveel jongeren **kritisch** over 1967? Heeft dit te maken met vermindering van kerkbesef en relativisering van de belijdenis? Mogelijk speelt dit een rol. Maar voorlopig ben ik niet geneigd daar de nadruk op te leggen. Naar mijn mening is onze beoordeling van 1967 onevenwichtig. Ik wil dit toelichten. In zijn artikelen, maar ook in het persoonlijk gesprek, wijst Van Middelkoop op de gecompliceerde situatie in 1967. Ook wijst hij op het persoonlijk verdriet en de verstoring van de verhoudingen. Maar, zo zegt hij, in de eerste plaats moeten we letten op de punten waarop de verwijdering en de breuk zich voltrokken, nl. de taxatie van de Vrijmakingen de binding aan de belijdenis en kerkverband (p. 745). Met het 'in de eerste plaats' schetst Van Middelkoop een eenzijdig beeld. Naast het 'in de eerste plaats' wil ik ook spreken over de **zonde** van de slechte sfeer

die toen in de kerken aanwezig was³; over de mythe dat direct na de **Vrijmaking** de taxatie ervan eenduidig was⁴; over de **zonde** dat velen buitenverband **raakten**; over de **slechte** (formeel mogelijk correcte) besluitvormingsprocedure op de synode van Rotterdam-Delfshaven; over onze **zondige** bijdrage aan de escalatie van het conflict enz. Uiteindelijk kijkt Van Middelkoop alleen door de bril van het belijden en de K.O. naar de gebeurtenissen in 1967. Vanwege deze eenzijdigheid gebruikte dr. R. Kuiper eens het woord 'mythe'. Mijn moeite met de in onze kerken gangbare beoordeling van 1967 ligt in deze eenzijdigheid. Door de eenzijdigheid doen wij de werkelijkheid geweld aan en leggen **wij** een barrière in de gesprekken met de **Nederlands Gereformeerde Kerken**.

Met deze twee voorbeelden gaat het er mij om om aan te tonen dat we ons eenzijdig hebben gefocust op bepaalde aspecten van het christelijk geloof. De nadruk kwam te liggen op de formele kant van het belijden en het samenleven. De aandacht voor de persoonlijke aspecten werd onderbelicht. Herstel van het evenwicht is nodig. We moeten de focus zo stellen dat alle dimensies van het geloof, in hun samenhang en onderlinge relaties, in beeld komen. Het gaat niet over òf... òf..., maar over én... én... Maar, betekent dit niet, zo vraagt Van Middelkoop mij, dat de verschillende dimensies van het geloof te veel op één lijn worden gezet? Betekent dit niet een onderwaardering van de dimensie van de leer? Ik wil hierover twee opmerkingen maken.

In de eerste plaats is het heel schriftuurlijk om te spreken over de dimensie van het persoonlijke en de dimensie van de gemeenschap. Om één voorbeeld te noemen: de psalmen. In veel psalmen wordt de **geloofservaring** verwoord. Zei Luther niet dat bij de psalmen we de dichters in het **hart** zien? Is bijv. Psalm 77, waar de dichter spreekt **over** het feit dat hij God niet meer **er-**

vaart, niet bijzonder actueel in deze tijd?

In de tweede plaats is het heel schriftuurlijk om aandacht te vragen voor de schepping, voor het creatuurlijke, voor de werkelijkheid. God heeft de mens zó geschapen dat hij kan geloven en aanbidden. Daarom mag ik aandacht geven aan de persoonlijke kant van het geloven. Daarom kan ik de verschillende dimensies van het geloof 'onbekommerd' naast elkaar zetten.

8. Perspectief

In het laatste artikel gaat Van Middelkoop in op de relatie tussen het persoonlijke en de werkelijkheid. Hij schrijft daar: '*... we moeten het subjectieve in zijn juiste proporties zien en het plaatsen in de samenhang van de bredere werkelijkheid.*

Het persoonlijke en individuele komt dan te staan in het bredere raam van het totale werk van God, de complete realiteit van de schepping en de herschepping' (curs. G.J.v.M.). Hier karakteriseert Van Middelkoop juist. Deze zinsnede opent het perspectief op de gebroken schepping en op het herstel daarvan. Maar dit perspectief geldt niet alleen voor het subjectieve, maar ook voor de gemeenschappen voor de kerk. Naar mijn indruk kan vanuit dit perspectief aandacht gegeven worden aan de beleving van het geloof, aan het leven binnen de gemeenschap, aan het verdriet van kerkelijke gescheidenheden en de verwerking van het verleden. Dat kunnen we doen zonder angst dat de leer onvoldoende nadruk krijgt. Dit perspectief geeft ruimte aan het gereformeerde geloof. Deze ruimte hebben we hard nodig.

¹ Bij deze **opmerking** wil ik graag één kanttekening plaatsen. Ik spreek over een 'meer fundamentele wijziging'. Daarmee refereer ik naar ons denken uit de vijftigeren zestiger jaren. Maar wie vergelijkt met de brede gereformeerde traditie, ziet alleen **accentverschillen**. Overigens, geheel onbelangrijk zijn de accentverschillen.

² In de oorspronkelijke versie had ik bij het denken van **Heshel** de volgende noot geplaatst: 'Bedacht moet worden dat **Heshel** van joodse afkomst is. Bij zijn beschrijving heeft hij m.n. de joodse traditie op het oog. Over de terminologie van **Heshel** valt meer te zeggen. **Elk** onderscheid kent zijn beperkingen en doet uiteindelijk aan de werkelijkheid tekort. Ook kan door de introductie van zulke termen gemakkelijk vergeten worden dat God zijn **kinderen** roept, dat Hij uitverkiest en dat Hij zijn kerk vergadert. ik wil de door **Heshel** geïntroduceerde terminologie alleen gebruiken om meer inzicht te krijgen in de relatie traditie, geloof en cultuur'. Op verzoek van de redactie heb ik het **noten**-materiaal ingekort en heb ik ook deze noot laten vervallen. Nu lijkt het me wel wenselijk deze weer op te nemen.

³ Zie mijn bijdrage in het **Vrijmakingsnummer** van Radix (20e jrg., no. 3, 1994, p. 175-180).

⁴ Zie de vorige noot.

ZENODING
DICHTERBIJ

Dr. L.J. Joosse (red.)

uitstralen is werven

– over missionaire opbouw van de gemeente –

Waarom zijn er maar zo weinig allochtonen die een leidinggevende rol vervullen in de gereformeerde gezindte? Terwijl er toch missionaire activiteiten zijn onder deze allochtonen en asielzoekers. Welke uitstraling hebben zij naar andere groepen allochtonen in onze multi-culturele samenleving? In bundel 3 wordt de rol die de gemeente hierin heeft te vervullen, overeenkomstig de bijbelse opdracht, nauwkeurig onder de loep genomen. De discussie met evangelisten wordt daarbij niet geschuwd. De auteurs geven bovendien praktische richtlijnen voor werk onder allochtonen.

Medewerkers aan deze bundel zijn:

Dr. L.J. Joosse (red.), dr. T. Bienen, dr. Chr. Fahner, drs. D. Griffioen en dr. A. Noordegraaf.

plm. 118 pag., paperback, f 16,95

Ook verkrijgbaar in de boekhandel.

Oosterbaan & Le Cointre B.V.

Postbus 25, 4460 AA Goes, Telefoon 01100-15591, Fax 01100-16492

M meegelezen

Verband tussen geloof en economie

De diakenen van de Samen op Weg-kerken houden deze maand een aantal werk- en ontmoetingsdagen over het verband tussen geloof en economie. Voor velen bestaat er een kloof tussen die twee werelden. **Jan Roest**, een van de organisatoren, wordt geciteerd in het *Centraal Weekblad* van 3 maart.

"We voelen ons vaak machteloos tegenover de economie. We denken vaak dat die toch wel zijn gang gaat en dat we er geen invloed op kunnen uitoefenen. Wat wij met deze dag willen, is dat mensen zich gaan bezinnen op vragen als: "Welke gevolgen heeft onze wijze van produceren en consumeren?" en "Is de economie vanuit een gelovige visie wel rechtvaardigen duurzaam?" Ook bijvoorbeeld het annoedevraagstukken de verhouding Noord-Zuid kunnen aan de orde komen. Het gaat er op de werk- en ontmoetingsdagen om te ontdekken dat we niet onmachtig zijn."

Toch heeft de landelijke coördinatiegroep, waar Roest deel van uitmaakt, haar verwachtingen niet te hoog gesteld. 'Als er op zo'n dag maar een paar mensen zijn die het verband tussen geloof en economie ontdekken en die zien dat daar een spanning tussen zit waar je kritisch naar moet kijken, dan zijn we al lang blij.'

Waar uw schat is...

In hetzelfde nummer van het *Centraal Weekblad* schrijft **Annerien Groenendijk** over het begin van de veertigdagentijd in het (rooms-katholieke) kerkelijk jaar. In deze periode gaat het om bezinning en inkeer. Het begint met het lezen van *Mattheus 6: verzamel u geen schatten op de aarde...* De dichter **Willem Barnard** schreef voor dit moment van het kerkelijk jaar dit lied:

Het lied van de schat in de hemel

Waar zal uw schat zijn?
Daar zal uw hart zijn?
Wat zal het waard zijn,

al wat gij spaart?

Zal het uw welzijn,
zal het uw hel zijn,
zal het in tel zijn,
tot uw behoud?

Laat u bewust zijn:
Waar zal uw rust zijn,
wat zal uw troost zijn,
uw hartelust?

Laat het geen goud zijn,
have of goed zijn,
geen vlees of bloed zijn.
Dat laat u koud.

Zal 't in den Heer zijn
en meer en meer zijn,
't Kan niet verkeerd zijn
wat gij begeert.

Mocht uw bestaan zijn
licht van zijn Aanschijn,
't Zal niet gedaan zijn
met uw genot.

Zo zult gij wijs zijn,
dit zal uw prijs zijn;
in 't paradijs zijn,
Kyrie eleis;

Zo zal uw zucht zijn,
uw goed gerucht zijn,
dan zal de vrucht zijn
vrede met God.

DE BIOGRAFIE!

Wat er al niet verscheen en verschijnt over K. Schilder, een goede en complete levensbeschrijving is er niet bij. In die leemte is nu voorzien door een uitnemend Schilder-kenner: dr. J.J.C. Dee. Van zijn hand verscheen het eerste deel van de Schilder-biografie. Het beschrijft Schilders leven en werk tot zijn inaugurele rede in januari 1934.

In dit boek komt Schilder vooral als gezaghebbend, maar niet-onomstreden predikant en als gedreven schrijver/journalist naar voren. Uiteraard werpt de biografie ook een helder licht op wat voor velen tot nu toe een duistere periode was in Schilders leven: de belangrijke studietijd in Duitsland. Opvallend is ook de ruime aandacht die de auteur geeft aan Schilders trilogie 'Christus in Zijn lijden', een hoogtepunt in Schilders exegetisch, dogmatisch en homiletisch werk.

Dr. J.J.C. Dee: **K. Schilder - zijn leven en werk deel I (1890-1934)**

Gebonden, 429 pag., f 49,50 - Verkrijgbaar in de boekhandel

Oosterbaan & Le Cointre b.v. - Postbus 25 - 4460 AA Goes - Tel. 01100-15591

